

Raznolikost rubrika, strukture priloga u njima, njihov broj te kvaliteta odlike su i ovog 36. broja Historijskog zbornika.

U prvoj od 7 rubrika: Rasprave, nalaze se 6 priloga. Ljerka R a c k o, *Pokret Hrvatske moderne u historiografiji* (1—31), daje ovim uvodom u monografsku obradu pokreta, nastalog na prijelazu u XX stoljeće, kritički prikaz literature, u kojem je pokušala taj pokret, s izuzetkom njegove literarne komponente, obuhvatiti u cjelini kao estetsku pojavu. Autorica ocjenjuje pojedine tekstove stranih i domaćih autora, počevši od Stjepana Radića i Milana Marjanovića najznačajnijih predstavnika pokreta, pa sve do najnovijeg pokušaja sinteze povjesničara književnosti Miroslava Šicela. Stoga je ovaj prilog, pored toga što ima i bibliografsku vrijednost, prvenstveno analiza dosadašnjih rezultata, koja daje dovoljno pouzdanu podlogu za prikaz Hrvatske moderne kao pokreta u cjelini, od društvene podloge do njegovih komponenata političkog i kulturnog razvoja.

Ivan G o l u b, *Slavenska ideja Jurja Križanića* (33—40), već se duže vremena bavi životom i djelom Jurja Križanića. Ovaj prilog predstavlja tekst koji je autor pročitao na međunarodnom simpoziju o koncepcijama nacionalnosti (stanja narodnog jedinstva) u Rusiji i istočnoj Evropi u ranom novom vijeku, održanom u USA, 6. XI 1981. Težište referata je predstavljanje Križanićeve slavenske ideje, tj. ideologije. Autor ukazuje na njena »nadahnuća i korijene, paralele i domete«. Na kraju osvrće se i na shvaćanja Križanića u pogledu uloge Rusije u pomoći Južnim Slavenima na zbacivanju njemačkog jarma, te na Križanićevu zamisao da Rusija treba stupiti u crkvenu uniju s Rimom, te pomoći Grčkoj da se i ona sjedini s Katoličkom crkvom.

Ivan K a m p u š, *Porezni popisi i obračuni dike u Varaždinskoj županiji u XVI stoljeću* (41—111) daje prikaz, te vrši analizu podataka očuvanih poreznih popisa i obračuna Varaždinske županije, od kojih se većina odnosi na razdoblje od 1553. do 1600., a na osnovu tih popisa izradio je pregled promjena poreznih jedinica prema kotarevima. Kako se na temelju tih popisa, između ostalog, određivala kmetska tlaka, broj vojnika te ubirala ostala podavanja, oni su izvanredan izvor za poznavanje doprinosa Varaždinske županije organizaciji otpora protiv Turaka u XVI st., a analiza podataka iz ovih popisa i njeni rezultati, ujedno su i prilog poznavanju poreznog sistema u Slavoniji u XVI stoljeću.

Tomislav R a u k a r, *Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje* (113—140) razmatra u ovoj raspravi pitanje društvenog vrednovanja djelatnosti feudalnih obitelji u hrvatskoj povijesti kasnog srednjeg vijeka. Autor objašnjava i komparira gledišta historiografije o značenju pojave Celjskih u hrvatskoj povijesti u prvoj polovini XV stoljeća, s tim da osobitu pažnju obraća

onim mišljenjima u historiografiji u kojima je naglašen i uzet kao kriterij za ocjenu uspješnosti Celjskih, njihov politički sjaj i dinastički uspon za vrijeme kralja Sigismunda i kasnije, do smrti Urlika II 1456. Autor smatra da, suprotno ovim kriterijima, mišljenje o toj obitelji mora biti utemeljeno na određivanju njihovih odnosa prema ključnim problemima društvenog razvoja na našem području. Stoga analizira odnos Celjskih prema Gradecu, zatim prema vanjskim silama koje imaju jak utjecaj na razvoj hrvatskog društva, posebno prema turskoj opasnosti. U zaključku o Celjskima ističe, da je njihov politički razvoj, smješten u rasponu od uspona do ograničenosti, rezultat raznih suprotnosti, tj. krize društvenog uređenja u Ugarsko-hrvatskoj državi u prvoj polovini XV st., koje omogućavaju dinastičko izdizanje Hermana II i Urlika II, ne društveni procesi XV st. ujedno i ograničavaju njihovo uzdizanje, pošto se ne uspijevaju nametnuti ostaloj feudalnoj eliti Ugarske i Hrvatske.

Ivo Goldstein, *O latinskim i hrvatskim naslovima hrvatskih vladara do početka 12. stoljeća* (141—163), pokušava objasniti porjeklo i značenje različitih naslova hrvatskih vladara. Autor smatra da se naslov »rex« ustaljuje kod hrvatskih vladara oko 1000. godine. Prije tog vremena bio je najčešći naslov »dux«, a kratko vrijeme i »dux magnus«. Izmjenjujući se s te dvije titule pojavljuju se i druge, većinom kao alternative. Tokom 11. st. promjenio se u hrvatskom jeziku vladarski naslov knez u kralj. Napominje da je teško nešto više tvrditi jer se svi ovi zaključci temelje na malobrojnim, većinom slučajnim informacijama, koje su često i sumnjive vjerodostojnosti.

Jan Šolta, (DDR) *Istraživanja na polju lužičkosrpske istorije* (165—176), danas jedan od najmarljivijih lužičkosrpskih historičara u DDR, izvještava opširno o rezultatima znanstvene djelatnosti na području povijesti Lužičkih Srba, najmanjeg među slavenskim narodima.

U rubrici: Građa, nalaze se dva priloga. Ivan Očak, *Građa za biografiju Filipa Filipovića u Sovjetskom Savezu* (177—187) imao je ovim radom za cilj upoznati čitatelje s dokumentarnim materijalima sovjetskih arhiva, koji svjedoče o revolucionarnoj djelatnosti u Rusiji Filipa Filipovića, jednog od osnivača komunističke partije Jugoslavije.

Josip Ante Soldo, *Luka Vladimirović i njegov krug* (189—213), nastojao je detaljno analizirati rad i pisanje Luke Vladimirovića (1718—1788), krivotvoritelja srednjovjekovnih bosanskih dokumenata iz mletačke Dalmacije, ali i postaviti ga u okvir suvremenih težnji na neretvanskom primorju. Svojim falsifikatima izrazio je općenitu želju Primoraca, da se uzdignu do plemenštine, uz ekonomsko jačanje, te vojničke i državne službe.

Rubrika: Diskusija, sastoji se od četiri priloga. Mladen Švab, *Uz drugo izdanje knjige Mirjane Gross, Historijska znanost* (215—236), daje ocjenu drugog izdanja knjige Historijska znanost, razvoj, oblik, smjerovi, prve te vrste u hrvatskoj historiografiji, s posebnim osvrtom na način prezentiranja razvoja historijske discipline, u navedenoj knjizi.

Jaroslav Šidak, *Još jednom o odnosu Janeza Trdine prema Antunu Mažuraniću* (237—238), osvrće se na članak Janeza Logara o Trdini, u kojem je Logar dao konačni sud o odnosu Janeza Trdine prema Antunu Mažuraniću.

Josip Jurčević, *Problemi periodizacije hrvatske povijesti (s osvrtom na taj problem u hrvatskoj književnosti)* (239—253), bavi se pokušajima koje su bili poduzeli Tade Smičiklas (1882) i Ferdo Šišić (1935) da bi teoretski obrazložili pitanje periodizacije hrvatske povijesti. Pri tome tvrdi da pokušaj Šišića treba prihvatiti općenito kao najsvrsishodniji od strane hrvatskih povjesničara, ali da on nije mogao u potpunosti zadovoljiti moderna povijesna

shvaćanja. Usput, dotakao se i pitanja periodizacije, koju u novoj sintezi hrvatske književnosti XX stoljeća (1975) zastupa M. Živančević.

Lujo Margetić, *Marginalije uz rad V. Koščaka »Pripadnost istočne obale ...«* (HZ XXXIII—XXXIV, 1980—1981, 291—355) (255—286), analizira neke probleme povezane s Koščakovim radom, u prvom redu vijesti o dolasku Hrvata iz Tome Arhiđakona i anonimnog Popa dukljanina, i dolazi do rezultata da ta dva autora ne predstavljaju pouzdane izvore za odgonetavanje dotičnog problema. Nadalje se bavi bizantskim izvorima o crkvenoj pripadnosti Dalmacije od VII do X stoljeća i zastupa mišljenje da Dalmacija pravno nikada nije potpadala pod konstantinopoljskog patrijarha. Među ostalim pitanjima analizira i politički položaj Hrvatske za vrijeme Trpimira i utvrđuje da je Hrvatska u to vrijeme potpuno nezavisna. Na kraju bavi se i problemima proizašlim iz protokola obaju splitskih sabora (925 i 929) i otuda zaključuje, u opreci s tvrdnjama Koščaka, o postojanju vrhovne vlasti Bizanta nad Hrvatskom i o opsegu Hrvatske od Cetine do Labina.

U rubrici: Ocjene i prikazi, Petar Strčić piše o Leksikonu narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji 1941—1945. knj. 1 i 2, Beograd 1980, a Dragutin Pavličević o knjizi Galiba Šljive, Omer paša Latas u Bosni i Hercegovini 1850—1852, Sarajevo 1977. Prilog J. Šidaka odnosi se na članak Milorada Živančevića, Znameniti Hrvati u poljskim tajnim izvještajima nakon revolucije 1848. objavljen u zagrebačkom časopisu »Ok« broj 26, 1982., a Anđelko Mijatović daje prikaz monografije Andrije Zirduma, Filip Lastrić — Očevac 1700—1783, objavljene u časopisu *Analecta croatica christiana* XV, Zagreb 1982., te rada Mile Bogovića, Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine, objavljenog u istom časopisu broj XIV, iste godine. P. Strčić javlja se još jednim prilogom o radu Miroslava Bertose, Pisma i poruke istarskih rektora, svezak I, Zagreb 1979, a Tomislav Rakuarkaru u nešto opsežnijem članku, Istraživanje Ferde Gestrina i razvoj jadranskih društava u kasnom srednjem vijeku, ocjenjuje knjigu F. Gestrina, Pomorstvo srednjeveškoga Pirana, Ljubljana 1978. Josip Lučić, Dva priloaga B. Hrabaka iz gospodarske povijesti Dubrovnika, prikazuje njegove radove, Dubrovačko srebro u Italiji i Kataloniji u XIV, XV i XVI veku, *Istorijski glasnik* i—2, Beograd 1980., 57—78, te Dovoz italijanske vune u Dubrovnik u XV stoljeću, isto, 1—2, 1981, 89—106. Ljerka Šifler — Premec daje prikaz knjige Žarka Dadića, *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata I—II*, SNL, Zagreb 1982. Na kraju Mladen Švab daje prikaz do sada izašlih svezaka djela »Lexikon des Mittelalters«.

U rubrici: Časopisi i zbornici, Ivan Jurišić piše o Radovima Instituta za hrvatsku povijest sveučilišta u Zagrebu 14, 1981. i 15, 1982., M. Švab o Arhivskom vjesniku XXI—XXII za 1978—79, Zagreb 1980, XXIII za 1980., Zagreb 1981. i XXIV—XXV za 1981., Zagreb 1983, te Vjesniku HA u Rijeci i Pazinu XXIII, 1980., i XXIV, 1981. J. Šidak predstavlja nam historijske priloge u časopisu »KAJ« 1972—82, a Lj. Šifler—Premec časopis Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 13—14 (1981., 15—16) 1982.

U rubrici: Znanstveni skupovi, o desetom zasjedanju talijansko-jugoslavenske komisije za povijest u Rimu 1982. izvještava T. Rakuarkaru, a o tri znanstvena skupa, o Jurju Dobrili, »Split u preporodno doba« te »Misao i djelo Ivana Stojkovića«, pišu P. Strčić, Šime Peričić te J. Lučić.

Posljednja rubrika: Bilješke donosi veći broj uglavnom sitnijih priloga.

Ivan Jurišić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 17

Z A G R E B

1984.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATIČKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859,1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SRH pod br. UP-547,2 — 84 — 1984

RADOVI 17

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor
Ivan Tolj

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANDRIĆ mr Jasna, Filozofski fakultet, Zagreb
ANTIĆ dr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija Krčka 1, Zagreb
ANTOLJAK dr Stjepan, Zajčeva 31, Zagreb
BERTOSA dr Miroslav, Karličeva 12, Pula
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet, Zagreb
GOLDSTEIN Ivo, Filozofski fakultet, Zagreb
JURIĆ Radomir, Arheološki muzej, Zadar
JURIŠIĆ Ivan, Rakusina 12, Zagreb
LUCIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SHH, Zagreb
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
RAUKAR dr Tomislav, Filozofski fakultet, Zagreb
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet, Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
SZABO dr Agneza, Muzej grada Zagreba
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb